ОБЛІКОВА КАРТКА
об'єкта культурної спадщини

Місто Володимира – дитинець стародавнього Києва з фундаментами Десятинної церкви

(найменування об'єкта)

Вид	Тип	Категорія пам'ятки
Археологія	Визначне місце	Національного значення

1. Дата утворення об'єкта:

V – IX ст. н.е., IX – перша половина XIII ст.

2. Місцезнаходження об'єкта:

між вулицями Володимирською, Великою Житомирською та схилами Старокиївської гори

3. Охоронний № пам'ятки:

260010-Н

4. Дати і № рішень, згідно з якими об'єкт взято на державний облік та визначено категорію пам'ятки:

Постанова Кабінету Міністрів України від 03 вересня 2009 р. № 928 «Про занесення об'єктів культурної спадщини національного значення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України»

5. Функціональне використання:

Сучасне використання	первісне призначення	інші (протягом часу існування об'єкта)
Міська забудова.	Укріплене поселення, давньоруське місто.	Фортеця, міська забудова.

6. Стислий опис об'єкта:

Розташування	Городище розташовано на Старокиївській горі – мисовидному виступі київського плато, обмеженому береговими схилами р. Дніпро, улоговиною Боричева узвозу та яром Гончарі-Кожум'яки.
Характеристика об'єкта	Пам'ятка являє собою залишки городища – укріпленого дитинця стародавнього міста. Територія пам'ятки охоплює площу близько 19,7 га. Вона зумовлюється зоною поширення культурного шару та залишками земляних укріплень вздовж вул. Велика Житомирська. Глибина залягання культурного шару, що має складну стратиграфію, становить 1,5–3,5 м. На території пам'ятки розташовані фундаменти багатьох давньоруських монументальних споруд, а також рештки стародавньої міської забудови.
Наявність творів мистецтва	відсутні

7. Перелік складових (для комплексу (ансамблю), визначного місця):

8. Ступінь схоронності об'єкта:

добрий, задовільний, незадовільний, аварійний	Задовільний. В цілому, пам'ятка значно пошкоджена забудовою XIX–XX ст.: підвальні приміщення, інженерні комунікації тощо. По краях схилів Старокиївської гори та на терасах схилів культурний шар частково втрачено через зсувні процеси.

9. Наявність науково-проектної документації на об'єкт:

Наукові звіти про археологічні розкопки на Старокиївській горі	1936-2004 рр.	ВУАК, ІІМК, Старокиївська експедиція та Архітектурно-археологічний загін Інституту археології НАН України	Науковий архів Інституту археології НАН України, експедиційний фонд

10. До облікової картки додаються графічні матеріали та фотофіксація:

Найменування	**Кіль-кість**	**Дата виконання**	**Виконавець**
Генеральний план території пам'ятки.	1	2015 р.	Бобровський Т.А.
Схема меж археологічних охоронних зон за Розпорядженням Київської міської держадміністрації від 17.05.2002 р., № 979.	1	2002 р.	КМДА
Схема охоронної (буферної) зони об'єкта всесвітньої спадщини "Київ: Собор Святої Софії та прилеглі монастирські споруди, Києво-Печерська лавра", затвердженої наказом Мінкультури від 23.03.2017 №233	1	2011 р.	УкрНДІпроект-реставрація
Космічний знімок пам'ятки з позначеною межею її території.	1	2014 р.	Земельний кадастр України
Фото загального вигляду Старокиївської гори з заходу.	1	2014 р.	Бобровський Т.А.

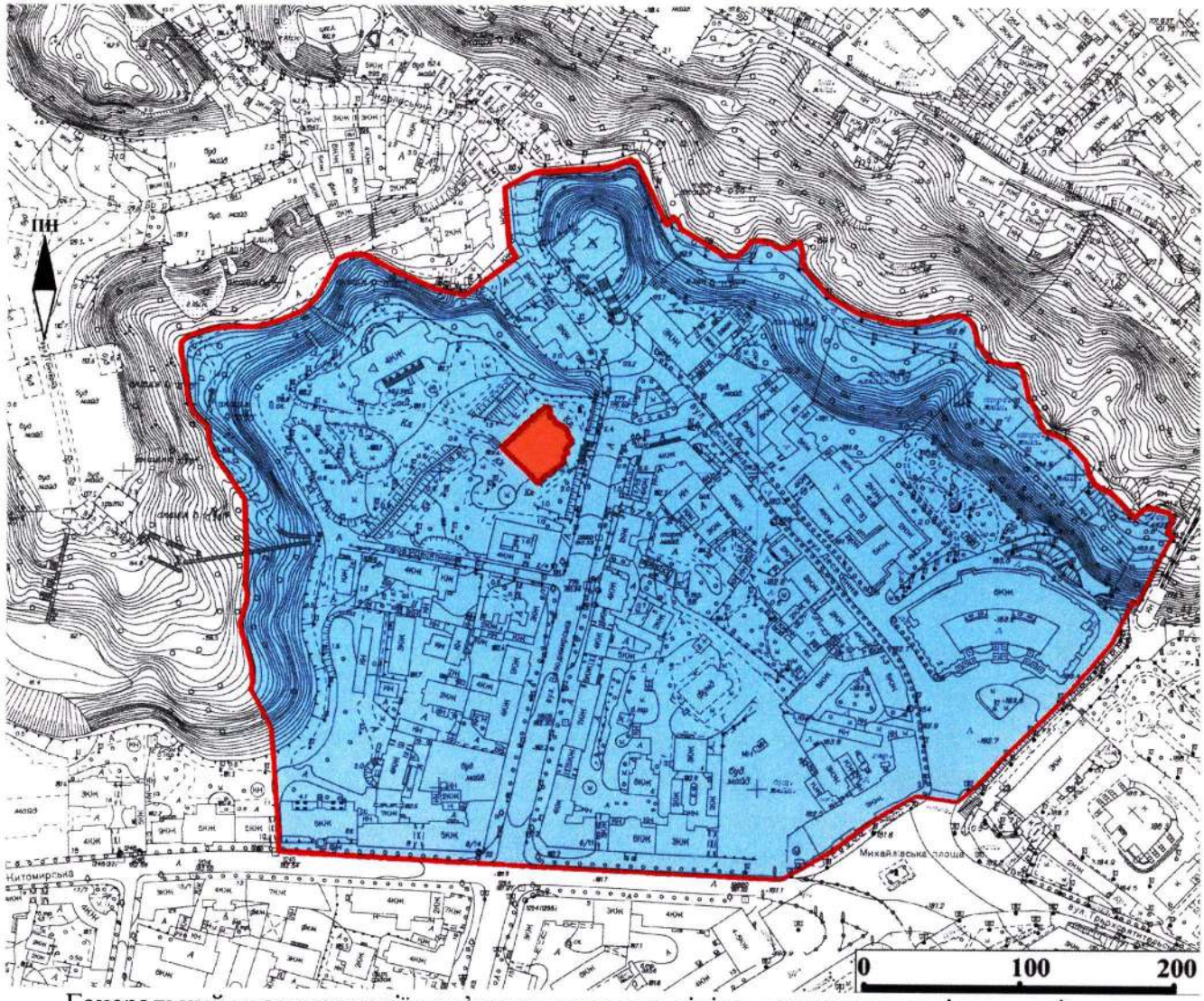
Облікову картку склали:

Посада та назва організації	**Спеціальність, кваліфікаційний рівень**	**Прізвище, ініціали**	**Підпис**	**Дата складання**
Молодший науковий співробітник Національного заповідника «Софія Київська»	Історик, археолог, к.і.н.	Бобровський Т.А.		30.01. 2018
Старший науковий співробітник Інституту археології НАН України	Історик, археолог, к.і.н.	Івакін В.Г.		30.01. 2018

Керівник органу охорони культурної спадщини

(ініціали, прізвище, підпис, печатка)

Графічні матеріали та фотофіксація

Генеральний план території пам'ятки: червоною лінією позначену межі території пам'ятки «Місто Володимира – дитинець стародавнього Києва з фундаментами Десятинної церкви», помаранчевою заливкою позначені межі фундаментів Десятинної церкви, блакитною заливкою позначено поширення культурного шару пам'ятки.

Карту склав Бобровський Т.А.

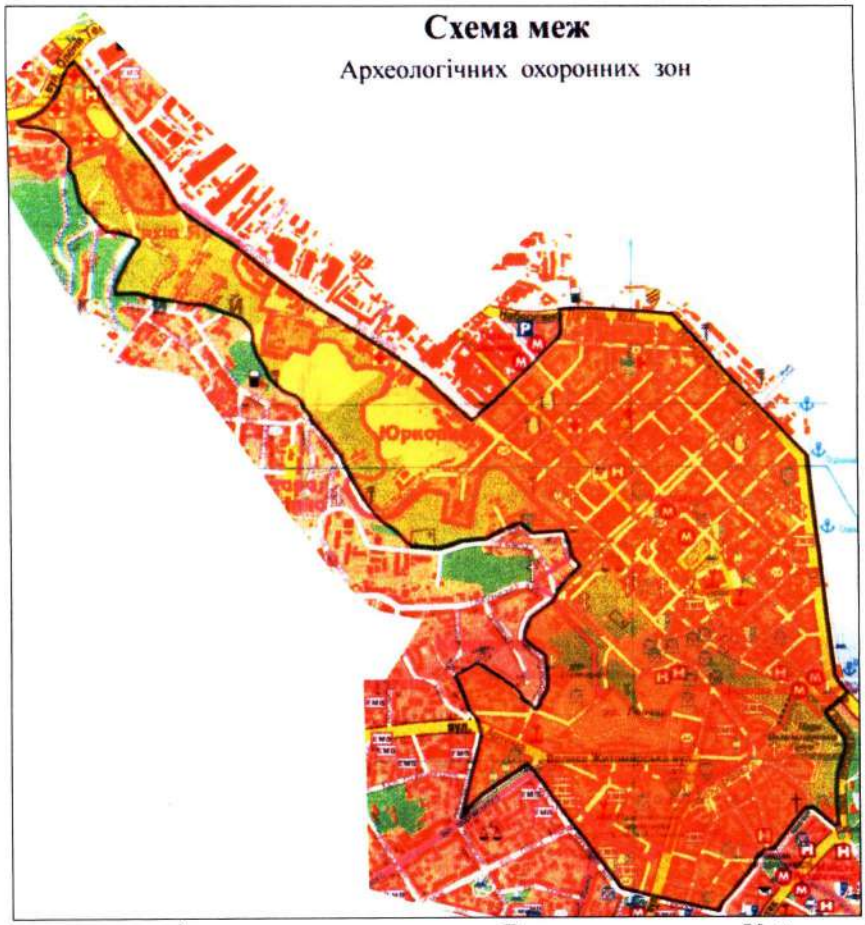

Схема меж археологічних охоронних зон за Розпорядженням Київської міської держадміністрації від 17.05.2002 р., № 979.

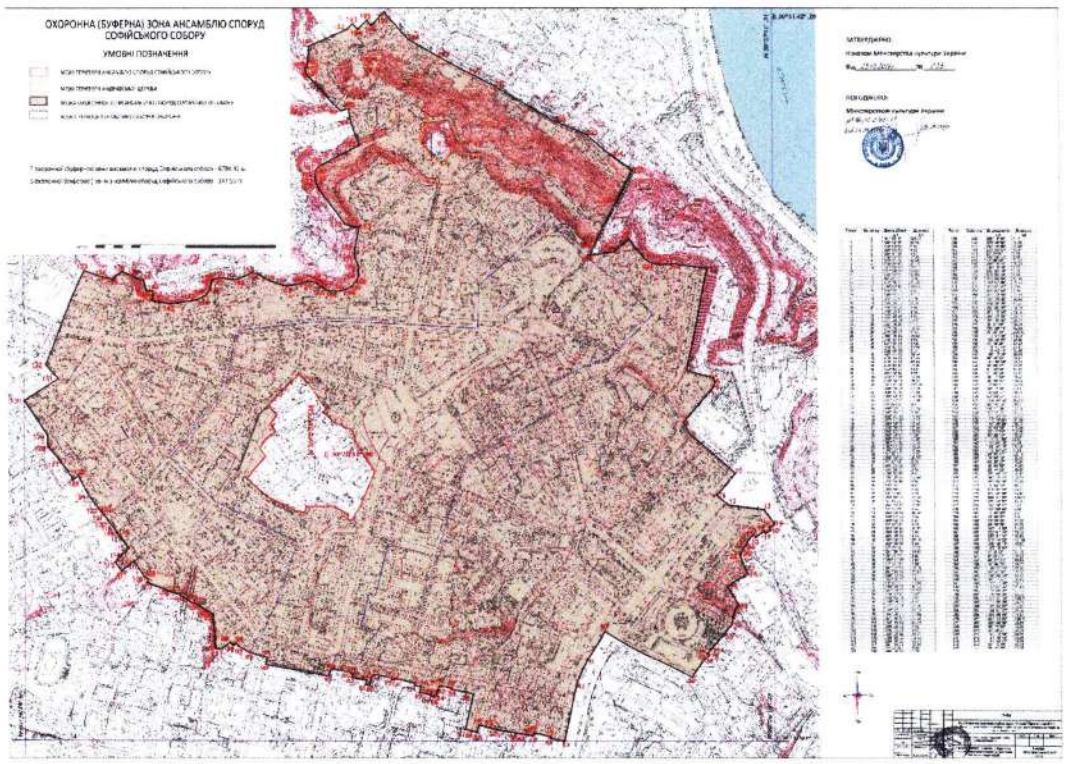
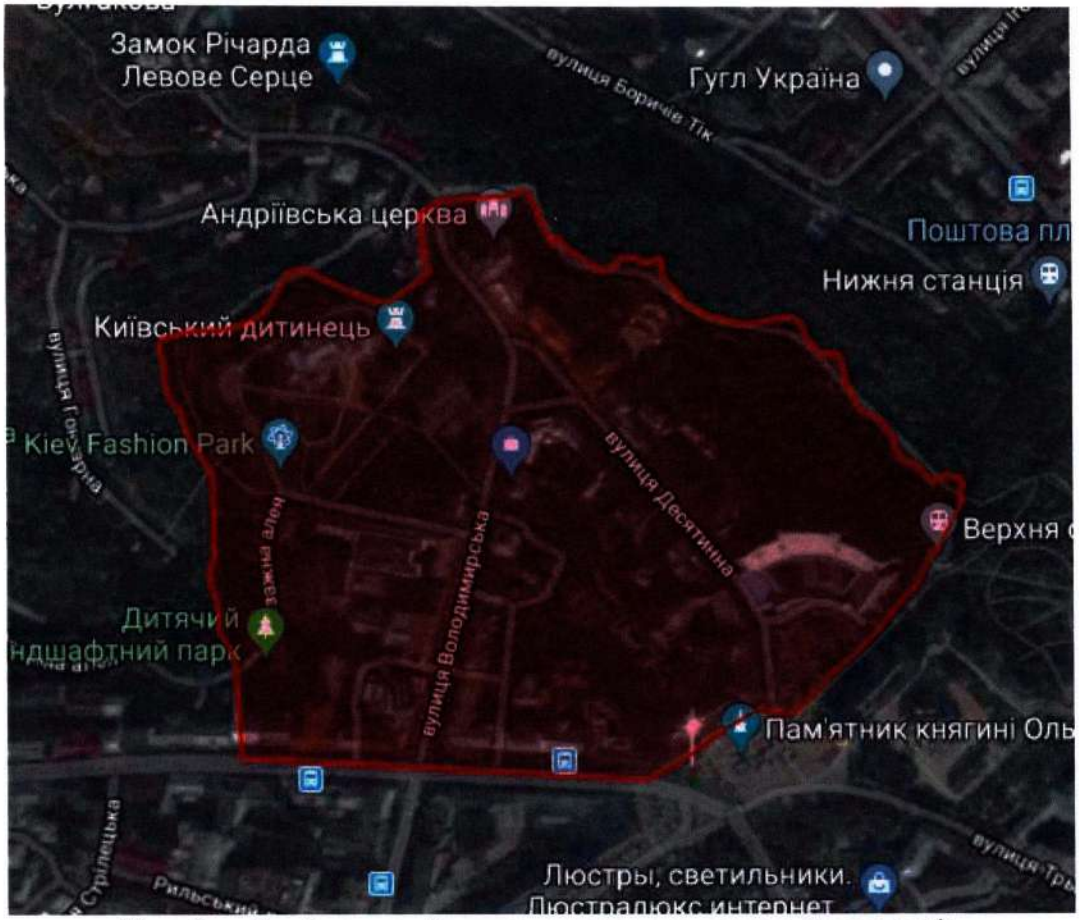

Схема охоронної (буферної) зони об'єкта всесвітньої спадщини "Київ: Собор Святої Софії та прилеглі монастирські споруди, Києво-Печерська лавра".

Космічний знімок пам’ятки з позначеною межею її території.

Фото загального вигляду Старокиївської гори з заходу.

АКТ
ОГЛЯДУ ТЕХНІЧНОГО СТАНУ ПАМ'ЯТКИ

м. Київ 03 грудня 2018 р.

Назва об'єкта «Місто Володимира – дитинець стародавнього Києва з фундаментами Десятинної церкви», пам'ятка археології національного значення, охоронний номер 260010-Н (постанова Кабінету Міністрів України від 03.09.2009 № 928«Про занесення об'єктів культурної спадщини національного значення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України»).

Місце розташування об'єкту (адреса). м. Київ, Шевченківський район, Старокиївська гора у межах її плато між вулицями Великою Житомирською, Михайлівською площею, Андріївським узвозом та схилами Старокиївської гори.

Ми, комісія у складі В.Г. Івакіна (к.і.н., завідувач відділу археології Києва Інституту археології НАН України), О.Д. Нікоряк (заступник начальника Управління охорони культурної спадщини Київської міської державної адміністрації), Б.О. Моці (к.і.н., заступник начальника Управління охорони культурної спадщини – начальник відділу дозвільної та погоджувальної документації у сфері охорони культурної спадщини Міністерство культури України),

склали даний акт про те, що «03 грудня» 2018 р. нами проведено візуальний огляд технічного стану пам'ятки.

В результаті проведеного огляду технічного стану пам'ятки (її частин та елементів) встановлено наступне:

1. Загальний стан пам'ятки: історичні культурні шари пам'ятки археології «Місто Володимира – дитинець стародавнього Києва» розташовуються на території сучасного міста (12 га). Територія пам'ятки досить щільно забудована будівлями пізніших епох – 4-х - 7-ми поверховими будинками XIX-XXI ст. Вільними від забудови лишаються лише садиба Національного музею історії України (вул. Володимирська, 2) та окремі внутрішні подвір'я будинків по вулицях Десятинній, Володимирській та Великій Житомирській, а також Десятинному провулку. Практично позбавлені забудови також заліснені схили Старокиївської гори. Більша частина пам'ятки перебуває під регулярною міською забудовою (включає в себе будівлі, об'єкти інфраструктури та інше). Північна і західна частини пам'ятки (що безпосередньо належать до садиби Національного музею, Пейзажної алеї, тощо) частково розташовуються на схилах. Через це відбуваються природні процеси ерозії, проте на момент складання акту нещодавно оголених культурних шарів або інших археологічних об'єктів не зафіксовано. Станом на момент обстеження в межах пам'ятки повністю законсервовані баластним

грунтом автентичні фундаменти Десятинної церкви X-XIII ст., на поверхні відтворено трасування плану її фундаментів Трасовано фундаменти Федорівського монастиря XII-XIII ст., частково трасовано фундаменти Західного палацу (X ст.).

Культурний шар та фундаменти будівель давньоруського часу у багатьох випадках пошкоджені та частково (на 20-25%) знищені земляними роботами і забудовою пізніших епох. Виявлені під час охоронних (рятівних) археологічних досліджень та не розкопані по всій глибині і площі залягання об'єкти, в більшості, законсервовані засипками порожнім баластним ґрунтом, в основному – лесоподібним суглинком.

2. Пам'ятка є значною за площею ділянкою історичного культурного шару зі збереженими in situ нерухомими археологічними об'єктами, а також рухомими предметами, що з них походять. «Місто Володимира» – умовна назва дитинця стародавнього Києва IX-поч. XIII ст., збудованого за часів князя Володимира Святославича на залишках більш давнього поселення зарубинецької культури та ранньослов'янського городища, що розташовувалось в північно-західній частині Старокиївської гори (ототожнюється за літописними та археологічними джерелами з «Градом Кия» V-VI ст., від якого зберігся спланований пізніше рів). Територія за межами первинного городища була зайнята дружинним курганним могильником VIII–X ст., який у другій половині X ст. почав забудовуватись у зв'язку з розширенням початкового дитинця. Частина поховань була знищена пізнішою забудовою, але значна їх кількість була виявлена розкопками XIX-XX ст.

Потужність культурного шару на пам'ятці становить 1,0-3,5 м. Композиційним центром міста Володимира стала Десятинна церква (989-996 рр.), навколо якої містилися кам'яні палаци. У літописі згадано міську площу Бабин торжок. Північно-східну частину дитинця займав великокняжий двір. На його території виявили залишки кам'яної ротонди XII-XIII ст. Поруч містилися родові князівські та боярські садиби. У XI-XII ст. у місті збудували Янчин (Андріївський) та Федорівський монастирі, Василівську (Трьохсвятительську) церкву.

3. Стан зовнішніх архітектурно-конструктивних та декоративних елементів: відсутні.

4. Стан внутрішніх архітектурно-конструктивних та декоративних елементів: відсутні.

5. Стан живопису: відсутній

6. Характеристика прилеглої території: пам'ятка знаходиться на території сучасної міської забудови м. Києва.

7. Додатки. Фото та креслення пам'ятки.

ВИСНОВКИ: Територія пам'ятки досить щільно забудована спорудами XIX-XXI ст. Переважно це житлові середньоповерхові будинки і споруди, на окремих ділянках – виробнича забудова. Незабудованими

лишаються лише території міських площ, кількох скверів (зокрема, зона навколо Національного історичного музею та фундаментів Десятинної церкви, а також всередині кварталу, утвореному вул. Великою Житомирською, Володимирською, Десятинною та Михайлівською площею). Станом на момент обстеження в межах Міста Володимира законсервовано та трасовано фундаменти двох археологічних об'єктів – автентичних фундаментів Десятинної церкви X–XIII ст. та фундаментів Федорівського монастиря XII–XIII ст.

Культурний шар та фундаменти будівель давньоруського часу у багатьох випадках пошкоджені та частково (на 20-25%) знищені земляними роботами і забудовою пізніших епох. Виявлені під час охоронних (рятівних) археологічних досліджень та не розкопані по всій глибині і площі залягання об'єкти в більшості законсервовані засипками порожнім баластним ґрунтом, в основному - піском.

Об'єкти та прилегла до них територія потребують постійного пам'яткоохоронного моніторингу.

Загальний технічний стан: Задовільний

Підписи:

к.і.н., заступник начальника Управління охорони культурної спадщини Міністерство культури України _____ підпис Моця Б.О.

Керівник органу охорони культурної спадщини _____ (ініціали, прізвище, підпис, печатка)

к.і.н., завідувач відділу археології Києва Інститут археології НАНУ _____ підпис Івакін В.Г

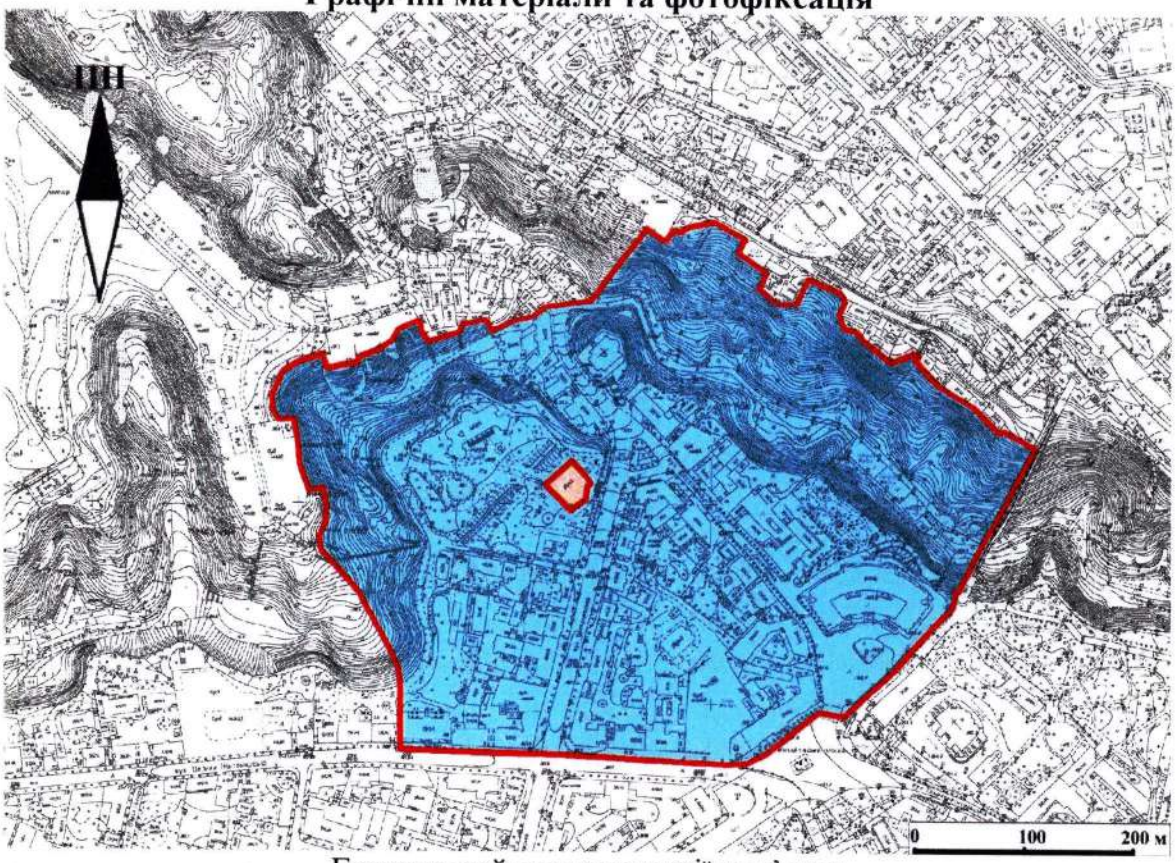
ДОДАТКИ:

Графічні матеріали та фотофіксація

1. Генеральний план території пам'ятки;
2. Місце розташування пам'ятки на супутниковому знімку;
3. Вид на пам'ятку з півдня (перехрестя вулиць Володимирської та Великої Житомирської);
4. Вид на пам'ятку (перехрестя вулиць Володимирської та Десятинної);
5. Складова пам'ятки фундамент Десятинної церкви (інформаційний щит на місці трасування фундаментів);
6. Вид на пам'ятку (територія садиби НМІУ);
7. Вид на пам'ятку з заходу (сучасна забудова по Десятинному провулку);
8. Ансамбль «Міста Володимира» на Старокиївській горі. Ситуаційний план;
9. Викладка трасування фундаментів Десятинної церкви 1982 р.;
10. Фундаменти Десятинної церкви;
11. Фундаментні рви Західного палацу. Десятинний провулок;

ДОДАТКИ:

Графічні матеріали та фотофіксація

Генеральний план території пам'ятки

Місце розташування пам'ятки на супутниковому знімку

Карту склав Бобровський Т.А.

Вид на пам'ятку з півдня (перехрестя вулиць Володимирської та Великої Житомирської)

Вид на пам'ятку (перехрестя вулиць Володимирської та Десятинної)

Складова пам'ятки фундамент Десятинної церкви
(інформаційний щит на місці трасування фундаментів)

Вид на пам'ятку (територія садиби НМІУ)

Вид на пам'ятку з заходу (сучасна забудова по Десятинному провулку)

Ансамбль «Міста Володимира» на Старокиївській горі. Ситуаційний план.

Викладка трасування фундаментів Десятинної церкви 1982 р.

Фундаменти Десятинної церкви.

Фундаментні рви Західного палацу. Десятинний провулок

Місто Володимира – дитинець стародавнього Києва

з фундаментами Десятинної церкви

Коротка історична довідка

«Місто Володимира» – умовна назва київського дитинця (X – перша половина XIII ст.), спорудженого на Старокиївській горі за часів великого київського князя Володимира Святославича. Укріплення міста будували здебільшого в природних межах Старокиївської гори, де розташовувалося раніше городище Кия. Від урочища Гончарі земляний вал проходив північно-західним і північним краєм гори до яру, що відмежовував «Місто Володимира» від «Міста Ізяслава-Святополка» на південному сході, потім повертав на південь сучасною Михайлівською у напрямку вул. Великої Житомирської, далі проходив по її правому боці до перетину з вул. Володимирською, де стояла головна в'їзна брама до міста – Софійська. Від брами лінія укріплень пролягала на північний захід до схилів над урочищем Гончарі. Територія дитинця у цей час становила 10 га. Перші археологічні дослідження київського дитинця провів 1824 р. К. Лохвицький, який відкрив фундаменти Десятинної церкви. У 1832 р. в районі Андріївської церкви він розкопав давній фундамент, котрий, на його думку, був залишком Хрестоздвиженської церкви 1215 р. У 1838 р. О. Ставровський, проводячи розкопки в садибі Корольова (вул. Велика Житомирська, 4-6), виявив незначні руїни стародавньої споруди, які він ідентифікував як залишки Феодорівського монастиря. У 1890-х рр. Й. Хойновський розкопав на території колишньої садиби Трубецьких (вул. Володимирська, 1–3) понад 50 поховань X-XIII ст. Багато археологічних пам'яток київського дитинця дослідив В. Хвойка 1907-08 рр. на Старокиївській горі, де він, на його думку, знайшов рештки язичницького капища, фундаменти князівського палацу за апсидами Десятинної церкви («терем камен поза градом»), поряд — велику братську могилу жертв монгольської навали 1240 р., житла і майстерні ремісників X-XIII ст. У кількох місцях В. Хвойка виявив рештки фундаментів і щебінь. У 1908-14 рр. під керівництвом Д. Мілєєва розкопано ділянку рову, що відгороджував стародавнє городище, фундаменти східної і північної частин Десятинної церкви та двох палацових споруд X ст.,

розташованих на південь і на захід від церкви. У колишній садибі Трубецьких Д. Мілєєв відкрив стародавні поховання і братську могилу часу монгольської навали 1240 р. У 1913 р. В. Стефанович і О. Ертель дослідили Софійську браму. У 1926 р. С. Гамченко продовжив розкопки у садибі Трубецьких й відкрив поховання X ст. У 1936-37 рр. великі археологічні дослідження на Старокиївській горі провів Ф. Мовчанівський.

Під час розкопок виявлено дві ділянки рову, що захищав стародавнє городище, житла, ремісничі майстерні X-XIII ст.ст., вдруге відкрито язичницьке капище. У 1938-52 рр. археологічні дослідження здійснював М. Каргер, який повністю відкрив фундаменти Десятинної церкви, дослідив залишки жител, ремісничі майстерні на вулицях Володимирській, 2, Великій Житомирській, 4-6, у пров. Десятинному, 6. У 1955 р. на вул. Володимирській, 7-9 В. Гончаров відкрив ділянку стародавнього міста – залишки житлових будівель X-XIII ст., горна для плавлення кольорових металів, знайшов тут скарб золотих речей. У 1957 р. В. Богусевич на території тієї самої садиби дослідив житло X-XIII ст. і завал будівельних матеріалів. У 1958 р. С. Кілієвич провела розкопки в північно-східній частині Старокиївської гори, де було відкрито житла XII ст., між якими збереглися сліди частоколу, що розмежовував ці садиби. У 1965-69 рр. П. Толочко та С. Кілієвич дослідили північно-західні схили Старокиївської гори, де розкопали житла X-XI ст., гончарну піч, відкривши новий густонаселений район стародавнього Києва. З 1970 систематичні планові дослідження території проводить Київська постійно діюча експедиція (Відділ археології Києва ІА НАН України). Зокрема, розкопками В. Кілієвич відкрито житлові й господарські будівлі X-XI ст., ковальську та ювелірну майстерні, будівельний майданчик X ст., на якому розташовувалися печі для випалювання плінфи тощо. 1970-72 рр. П. Толочко і В. Гончаров відкрили рештки мурованої палацової споруди, яку дослідив 1981-82 рр. В. Харламов. У 1975-76 рр. П. Толочко і Я. Боровський виявили і дослідили у садибі №3 на вул. Володимирській язичницьке капище X ст. і ротонду XII-XIII ст. У 1983 р. В. Харламов і Я. Боровський відкрили собор Феодорівського монастиря, заснований у 1128 р. Дослідили його у 1984-85 рр. С. Кілієвич та В. Харламов.

У 1993, 1998-99 рр. І. Мовчан, Я. Боровський і В. Гончар у садибах №8, 12 на вул. Володимирській дослідили оборонний рів, жіноче поховання X ст., частину міської забудови X-XIII ст., житлові комплекси X-XIII ст. і садибу ювеліра XIII ст. Глибина залягання культурного шару на території «Міста Володимира» – від 1,5 до 3,5 м. Його центром була Десятинна церква (989-996 рр.), навколо якої на схід, південний схід і захід стояли князівські муровані палаци. В XI-першій половині XIII ст. дитинець, як і раніше, залишався в межах «Міста Володимира». Великий князівський двір займав його північно-східну частину. На території дитинця розташовувалися церковні та монастирські двори, родинні князівські та боярські садиби, обнесені вздовж вулиць дерев'яними парканами.

В X-XIII ст. у «Місті Володимира» було споруджено: Андріївський (Янчин) монастир (1086 р.), Василівську (1183 р.) і Хрестоздвиженську (1215 р.) церкви. На території великих феодальних дворів були також ремісничі майстерні та житла ремісників і челяді. У 1240 р., під час захоплення міста монголо-татарами, найбільше постраждала його центральна частина – дитинець, який відтоді втратив значення політичного та адміністративного центру Києва.